

СТАНОВИЩЕ

За научноизследователската и преподавателска дейност
на доц. д-р Анна Славчева Кръстева, относно участието ѝ
в конкурса за професори на НБУ,
проф. направление „политически науки”
От проф. д-р Георги Янков

I. Оценка на научноизследователското творчество

Доц. д-р Анна Кръстева, доктор хонорис кауза /Doctor honoris causa/ на Университета Лил 3, Франция участва в конкурса с хобилитационен труд на тема: „От миграция към мобилност: политика и пътища”, изд. на НБУ, 2011 г.

Хобилитационния труд представлява мащабна монография, състоящ се от три части: първа част, „Как мислим миграцията – миграционни теории”, втора част, „Как се разгръща миграцията – миграционният феномен”; трета част, „Как управляваме миграцията – миграционна политика”. Заедно със Заключението, Библиография и резюметата /на български и фр. език/ монографията е в обем 683 страници.

В настоящото „Становище” ще откроя някои значими научни достойнства и приноси на хобилитационния труд без да преразказвам съдържанието на труда/, а така също ще си позволя да дискутирам с автора по някои от проблемите разгледани в монографията.

Първо. Монографията „От миграция към мобилност: политика и пътища” /2011/ е посветена на един изключително актуален и значим проблем, както в теоретично, така и в практико приложно отношение.

Според Международната организация на миграция броя на мигрантите в света е 214 млн. /техният брой представлява петата „страна” по численост в света/. През последните 2014-2015 г. миграционните процеси придобиха характеристики на глобални миграционни кризи /труда на доц. Кръстева е публикуван преди възникването на тези най-нови явления/. Това принуди редица държави да прибегнат към крайни мерки – строежи на гранични стени /както навремето Китайската, Римската и Византийски империи са изграждали стени за да възпрат „великото преселение на народите/. Дори един от кандидатите на Републ. партия за президент на САЩ Доналд Тръмп заяви наскоро, че ще принуди мексиканците сами да платят за издигането на граничната стена.

„Парадоксалното месинство”/Цветан Тодоров/ да се налага демокрация отвън с военни средства разруши държавността в редица страни /Ирак, Либия, Сирия, Афганистан, Сомалия/ в които настъпи анархия. А още древните гърци са смятали, че анархията е по-лоша от тиранията. В хаоса и анархията /власт на всеки силен над всеки слаб/ се

родиха екстремиски ислямски движения, „Ислямска държава”. В резултат бяха провокирани нови миграционни потоци от стотици хиляди имигранти. От друга страна, задълбочаващите се глобални неравенства дълготрайно пораждат миграционни потоци към Европа. По оценката на канцлера на ФРГ Ангела Меркел потоците от стотици хиляди мигранти от Близкия изток, Афганистан и Азия е много по-голямо предизвикателство за ЕС, отколкото Гърция и стабилността на еврото.

Изводът който се нагала е, че доц. Кръстева е посветил своя хабилитационен труд на действителен, остър актуален проблем.

Второ. Методологически правилно доц. Кръстева започва с изясняване смисъла на основните понятия, на основните интелектуални оръдия на анализа. Както отбелязва Конфуций първото условие, с което трябва да се започне, за да се получи смислено слово е „да се изправят наименованията „ /джън – мин/. Доц. Кръстева успешно преодолява съществуващият в литературата терминологични и понятиен хаос. На основата на определени критерии тя прави ясно разграничение на цяла поредица от опозиции: нашествие и миграция, миграция и имиграция, имиграция и емиграция, потоци и „масиви”, постоянни и временни миграции, икон. и политическа миграция, доброволна и принудителна миграция, търсище убеждение и бежанци, легална и нерегулирана миграция, тродав и нетрудова миграция...

Трето. Важно методологическо достойнство на изследването е неговият интердисциплинарен характер. И друг път в моите рецензии съм посочвал, че при изследването на комплексни, многопластови проблеми прилагането на интердисциплинарния подход е ползотворно. Не случайно редица от съвременните научни открития са направили образно казано на „кръстопътищата” на различни науки.

Миграцията е именно такъв комплексен проблем. В случая най-ползотворна е тази методологическа рамка, която включва методи, средства, научни постижения от различни дисциплини – политология, социология, демография, антропология, история, право, икономика...

Четвърто. Специално намирам за необходимо да открия една методологическа особеност на изследването на доц. Кръстева, а именно: „преходът между наука и арт, изследвания и изкуство” /стр. 20/. Въпросът не се свежда до това текста да стане по-четивен и атрактивен или пък това е „един от любимите похвати на автора” /както смята Кръстева се изразява/. Подобен подход има своите основания, тъй като и науката и изкуството изследват истината. Науката се стреми да постигне това си система от научни понятия, от изкуството с образи. Що се отнася до възраженията на привържениците на „непоколебимия научен пуризм” съм длъжен да посоча: изкуството, особено худ. литература, понякога дава неуловими нюанси на други на времето и

душевността на човека, които едва ли могат да бъдат постигнати със строгите средства на науката. Разбира се, в случая става въпроса за едно допълнение към научният анализ.

Цето: Сред останалите научни достойнства и приноси намирам за необходимо да посоча следните: разработване на оригинален собствен теоретичен модел за анализ на мигр. процеси; теоретичен анализ на преход от миграция към мобилност /миграцията и мобилността са анализирани не като антиподи, а като различни модалности;/ разкриването на спецификата на българския миграционен феномен. Напълно споделям самооценката на доц. др Анна Кръстева съдържаща се в „Справката за приноси”, че монографията „е най-цялостното и мащабно изследване в българската и чуждестранна литература на българския миграционен феномен”. Българските миграции са анализирани от възстановяването на българската държава /1878 г./ на основата, както на многобройни теорет. публикации и статистически данни, така и на мащабно емпирично изследване, обхващащо повече от десетилетна теренна работа с българите като емигранти, и с имигрантите в България. За да бъдат направени изводи с по-голяма научна достоверност е необходимо да бъдат анализирани достатъчна съвкупност от емпирични данни и факти. Едно условие, което е спазено в изследването на доц. Кръстева.

Що се отнася до причините за емиграцията от България, тя е разгледана като „радикална критика на неефикасни елити, нединамично развитие, неясно бъдеще.”

Могат да бъдат посочени и други научни достойнства и приноси на монографията, но и изброените до тук са достатъчно убедителни.

В същото време намирам за необходимо да направя някои препоръки и критични бележки, които по-скоро засягат бъдещите изследвания на доц. Кръстева по разглежданата проблематика.

Глобалната миграционна киза налага необходимостта от по-нататъшни задълбочени изследвания на причините, проявите, последиците и средствата за овладяването и рационалното регулиране на тази криза. В това отношение експертният капацитет на доц. Кръстева несъмнено ще бъде полезен.

При целият ми респект към научните изследвания на доц. Кръстева смятам, че отделни нейни тези могат да бъдат подложени на дискусия. Например, тезата за „космополитната държава”, за разделяне на държава и нация /по аналогия с разделянето на държава и църква/ и твърде дискуссионна. Смятам, че по-приемлива е „модерната теория за нацията като общност от граждани” на дадена държава /вж.: Доменик Шнапер, Общността на гражданите. Върху модерната идея за нацията, 1994/. Дори в някои западноевропейски езици самата дума „националност” се използва в смисъл на гражданството /англ.

Nationality, фр. nationalite’/. В това разбиране нацията е по-широко понятие от етноса. Тезата за „космополитната държава” е радикална и субективистична. Държавите и нациите не са продукт просто и единствено на субективни желания. Те са продукт на дългогодишен съвместен живот, напластявания, континюетет, култура, традиции предавани от поколения на поколения. Те са особено единство на обективни и субективни фактори, на материални и идеални, на езикови и териториални...

В миналото редица теоретици на марксизма прогнозираха отмирането на нацията и държавата. В началото на ХХІ век според някои аналитатори глобализацията едва ли не предвещава края на държавата. „Предвижданията им обаче не са верни” – категорична е Маргарет Тачър /”Изкуството на държавника”, 2002/. Действителната последица от глобализацията се състои в това, че в известен смисъл държавата ще престане да упражнява функциите, които поначало не са ѝ били присъщи. А това е нещо съвсем различно.

Едно са теоретичните конструкции на учените, друго реалностите. В края на ХХ и началото на ХХІ век в Европа се обособиха десетки нови национални държави. Дори в Западна Европа е налице тенденция към обособяване на нови национални държави. Проведеният референдум в Шотландия и опит за провеждането на референдум в Каталуния – са достатъчно показателни. В съвременният свят наред с могъщата тенденция на глобализация действа и тенденцията към съхраняване на националната идентичност и националните култури. Взаимодействието му тези две тенденции е сложно, противоречиво.

Що се отнася до езика и стила на доц. Кръстева, без да изпадам в краен езиков пуризм,смятам, че чуждоезиковите термини и думи на места са в повече. За някои от тях си има точни и хубави български думи. И още една критична бележка, допуснати са някои технически грешки, които ако бъдат отстранени труда ще спечели /например стр. 360/.

II. Оценка на преподавателската дейност

Обстоятелството, че в случая става въпрос за академичното звание „професор” от особена важност е преподавателската дейност на кандидата. Често пъти като творчески се определя изследователската работа, като че ли преподавателската работа не е творческа. Доц. Кръстева е в НБУ от 2000 год. и през целият период на преподавателската си дейност е надхвърляла необходимият хорариум от часове. Част от курсовете са водени на френски език. Удоволитвореността на студентите от нейните курсове надхвърлят оценка – 4. Използва системно интерактивни методи в преподаването. Редица от книгите ѝ се използват в учебния процес. под

нейно ръководство са разработени и защитени 15 магистърски тези и 6 докторски дисертации. Била е гост-професор в редица чуждестранни университети.

Доц. Кръстева е създател и ръководител на Центъра за европейски бежански, миграционни и етнически изследвания на НБУУ

Заключение. На основата на посочените по-горе обстоятелства с дълбока убеденост предавам Научното жури да даде положителна оценка на кандидатурата на Анна Кръстева за удостояването ѝ с академичното звание „ професор на НБУ”, проф. направления „политически науки”.

24 август 2015 г.

Проф. д-р Георги Янков